

Ds Jaco Zuurmond

30 juli 2017 - 6^e zondag van de zomer - Ester 4

Gemeente van de Levende,

“Wetten van Meden en Perzen” – die uitdrukking, zo kunnen we deze weken leren, stamt dus uit het boek Ester. “Wetten van Meden en Perzen” zijn onveranderbaar. Zelfs de koning van de Meden en de Perzen zelf, kan aan de ‘Wetten van Meden en Perzen’ niets meer veranderen, nadat hij ze ondertekend heeft. Zelfs al zou hij willen... zelfs al komt hij er na ondertekening achter dat het toch zo’n verstandige wet niet is geweest. Wetten van Meden en Perzen kennen geen uitzondering. Ze gelden voor iedereen. Hoe graag ik ook anders zou willen, ik kan er niets aan veranderen... De dichter Vlaamse dichter Elsschot dichtte het al: *Tussen droom en daad staan wetten in de weg...*

En dát is dus precies de vraag waar het in het vierde hoofdstuk van het boek Ester om gaat. Zeker, ze gelden voor iedereen, die Wetten van Meden en Perzen. Ze maken voor niemand een uitzondering. Ze gelden zelfs voor Ester, zo wordt haar door oom Mordechai tamelijk dwingend duidelijk gemaakt. Maar... klopt het ook werkelijk... dat niemand daarom iets aan de situatie kan veranderen – dat jij en ik niets kunnen veranderen? Dát is de vraag waar het vandaag over gaat.

Al duurt het bij Ester even voordat ze de vraag tot haar laat dringen. Aanvankelijk wil Ester er niet aan, aan deze vraag. Het is haast aandoenlijk om te lezen hoe Ester de vraag uit weg gaat. Als Ester te horen krijgt dat Mordechai rondloopt in een rouwgewaad laat ze hem eerst kleren brengen.

Ofwel – hoe je met goede bedoelingen de plank volkomen mis kunt slaan.

Erger nog... hoe je met daden van zogenaamde troost, van zogenaamde liefde, precies aan de pijn van de ander voorbij kunt lopen.

Ofwel - hoe medemensen soms met hun oplossingsgerichte suggesties en snelle troostende woorden, precies de plank helemaal misslaan. Omdat ze precies met hun te snel gegeven zogenaamde liefde... voor de ernst van jouw pijn weg lopen. Als de oplossing te snel wordt aangedragen... kan de pijn niet worden benoemd. En dan onderstreept al die zogenaamde liefde alleen maar jouw pijn, jouw eenzaamheid in jouw pijn. En hoe kwetsend kan dat zijn!

Maar dit keer is er voor Ester geen ontsnappen aan. Het pakketje goedkope oplossingen krijgt ze per kerende post van oom Mordechai retour. En ze kan nu niet anders dan doorvragen: Oom Mordechai, wat is er écht met je aan de hand...???

En zo hoort ook Ester van de wet die koning Ahasveros, de koning van de Meden en de Perzen, heeft doen uitgaan... Sterker nog, de wet wordt haar zwart-op-wit overhandigd: De wet van het eeuwige antisemitisme. De wet van de eeuwige Jodenhaat... De wet kortom, dat minister Haman in het hele rijk de Joden uit zou mogen roeien.

Ester – dóe er wat aan!

Wie, ik?

Ja, jij!

FILM: Joost Prinsen – Willem Wilmink

Ben Ali Libi

Op een lijst van artiesten, in de oorlog vermoord, staat een naam waarvan ik nog nooit had gehoord, dus keek ik er met verwondering naar: Ben Ali Libi. Goochelaar.

Met een lach en een smoes en een goocheldoos en een alibi dat-ie zorgvuldig koos, scharrelde hij de kost bij elkaar: Ben Ali Libi, de goochelaar.

Toen vonden de vrienden van de Weduwe Rost dat Nederland nodig moest worden verlost van het wereldwijd joods-bolsjewistisch gevaar. Ze bedoelden natuurlijk die goochelaar.

Wie zo dikwijls een duif of een bloem had verstoppt, kon zichzelf niet verstoppen, toen er hard werd geklopt.

Er stond al een overvalwagen klaar voor Ben Ali Libi, de goochelaar.

In 't concentratiekamp heeft hij misschien zijn aardigste trucs nog wel eens laten zien met een lach en een smoes, een misleidend gebaar, Ben Ali Libi, de goochelaar.

En altijd als ik een schreeuwer zie met een alternatief voor de democratie,

denk ik: jouw paradijs, hoeveel ruimte is daar voor Ben Ali Libi, de goochelaar.

Voor Ben Ali Libi, de kleine schlemiel, hij ruste in vrede, God hebbe zijn ziel.

Willem Wilmink

Voorgedragen door Joost Prinsen: <https://www.youtube.com/watch?v=qE6wFs1GZQo>

De dialoog tussen Ester en Mordechai is er ééntje op het scherp van de snede. Ook al wordt deze dialoog gevoerd via een ordonnans, het gesprek is ongekend precies. Want waar Mordechai Ester op de hoogte stelt van de éne wet – en haar oproept er wat aan te doen! - daar brengt Ester in haar antwoord een andere wet in herinnering. Ook zo'n wet van Meden en Perzen – onveranderbaar... geldend voor iedereen: Ongenodigd mag níemand bij de koning op bezoek. Zo'n ongenodigd bezoek wordt bestraft met de dood.

Tussen droom en daad staan wetten in de weg... en al die wetten samen versterken elkaar ook nog eens een keer – zo antwoordt Ester. Je vraagt mij wel om wat aan die wet van Haman te doen, Mordechai... en natuurlijk heb je het morele gelijk volkomen aan jouw zijde... maar zo simpel als jij denkt dat het is, is het helemaal niet. Er zijn nog veel meer wetten in dit land... en samen leggen die een mens helemaal vast. Ik zou je graag willen helpen, maar wat kan ik er nu werkelijk aan veranderen?

Impliciet herinnert Ester in haar antwoord aan koningin Wasti, haar voorgangster, die níet kwam toen zij juist wél door de koning werd geroepen. Als straf werd Wasti verstoten. En niet komen als je wél geroepen wordt is één ding... op wel komen als je níet geroepen wordt staat een nog veel ernstiger straf – de dood -. Conclusie van Ester richting oom Mordechai: Het leven is helaas ingewikkelder dan we zouden willen, beste oom. En bijgevolg ben ik net zo machteloos als jij.

En dán volgt, in het antwoord van Mordechai dus, de kernzin uit het boek Ester.

Die zin waar alles om te doen is.

Die zin die niet alleen wordt uitgesproken tot Ester, natuurlijk – maar tegen elke lezer van het boek. Ook dus tegen jou en mij, vandaag, hier nu, midden in het even ingewikkelde als ook spannende West-Europa van 2017.

Als jij nu je mond niet opendoet, nu het moment daar is, (...) Wie weet ben je juist koningin geworden met het oog op een tijd als deze.'

Het is deze zin waarbij Barnard dat lied dichtte dat we al eerder zongen, en dat we ook vandaag na de preek zullen zingen – met die wonderlijke regel: wie weet, wie weet...

Wie weet, ben je juist koningin geworden met het oog op een tijd als deze.

Wie weet... ben jij juist jij die jij bent, daar waar jij bent... om op jóuw plek, in jouw tijd het jouwe te doen.

Het is een eeuwige wet, de wet van het antisemitisme. Een wet van Meden en Perzen.

Het is een eeuwige wet – de wet van de angst.

De wet van mensen die bang zijn voor wat vreemd is. Voor wat anders is.

Het is een eeuwige wet dat mensen de onzekerheid van een mensenleven, van samenleven, maar moeilijk verdragen. En dat ze die onzekerheid het liefst projecteren op de ander. Op de vreemdeling. Op wie afwijkt. Roma, Sinti, Joden – toen, Islamieten, Mexicanen, Vluchtelingen, de projecties van onze tijd...

Het is een eeuwige wet dat voor je het weet de hele wereld ineens weer één kant op kijkt, en beschuldigend de vinger uitstrekt: de oorzaak van alle ellende... van al mijn ellende... dat kan niet anders... dat kun je wel zien, dat ben jij.

Het is een eeuwig mechanisme, in elke samenleving weer, dat, in reactie op onze onzekerheid en angst, er een zondebok wordt aangewezen. En dat, één stap verder, wordt opgeroepen die zondebok te offeren... want dan komt alles goed.

Volkomen irrationeel. Volkomen onlogisch... Maar juist daarom telkens weer niet te stoppen.

Als haat en angst de legitimatie van beleid worden – en het gebeurt télkens weer, ook nú - is het proces nauwelijks meer te keren.

Voor je het weet worden de juridische systemen aangepast aan dit mechanisme van de angst ('veel te veel communisten in ons rechtssysteem').

Voor je het weet worden weer boeken verbrand ('de Koran is *a license to kill*').

Voor je het weet...

De Duitse predikant Marin Niemöller was aanvankelijk voor Hitler. Ook hij was immers bang voor het opkomend communisme. En angst als legitimatie heiligt vele middelen.

Maar toen Hitler ook in de kerk de zgn. Ariërparagraaf verplicht wilde stellen, waardoor mensen van niet-arische (lees: joodse) komaf geen ambt meer in de kerk mochten vervullen begreep Niemöller dat de Nazis mensen niet met elkaar verbonden, zoals ze beloofden, maar juist tegen elkaar uitspeelden. Dat was voor Niemöller zijn – laten we het vandaag maar noemen -: 'Ester-moment'.

Als jij nu niet spreekt...

Misschien, misschien ben jij juist wel daar op jouw plek, op dat moment, om daar te doen wat gedaan moet worden. Niemöller zweeg niet langer.

Dat bleef niet zonder gevolgen. In 1937 werd hij vanwege een kritische preek gearresteerd, en kwam hij in concentratiekamp Sachsenhausen, en later Dachau terecht (wat hij, als een van de weinigen, overleefde).

Maar de kritische stem van Niemöller was ondertussen het begin van wat later de Bekennende Kirche zou worden.

Zijn 'bekering', ofwel, zijn besef van dat Ester-moment, heeft hij na de oorlog samengevat in een gedicht.

Het lijkt me goed om met dit gedicht vandaag te eindigen:

Als die Nazis die Kommunisten holten,
habe ich geschwiegen;
ich war ja kein Kommunist.
Als sie die Sozialdemokraten einsperrten,
habe ich geschwiegen;
ich war ja kein Sozialdemokrat.
Als sie die Gewerkschafter holten,
habe ich nicht protestiert;
ich war ja kein Gewerkschafter.
Als sie die Juden holten,
habe ich nicht protestiert;
ich war ja kein Jude.
Als sie mich holten,
gab es keinen mehr,
der protestierte.

(Martin Niemöller, 1892-1984, Pastor, KZ- Gefangener in Dachau)

*Toen de nazi's de communisten arresteerden,
heb ik gezwezen;
ik was immers geen communist.
Toen ze de sociaaldemocraten gevangenzetten,
heb ik gezwezen;
ik was immers geen sociaaldemocraat.
Toen ze de vakbondsleden kwamen halen,
heb ik niet geprotesteerd;
ik was immers geen vakbondslid.
Toen ze de Joden opsloten,
heb ik niet geprotesteerd;
ik was immers geen Jood.
Toen ze mij kwamen halen
was er niemand meer,
die nog protesteren kon.*

Het is een wet van Meden en Perzen... dat angst en haat steeds weer de kop op steken... En dat niemand daaraan ontkomt. Maar dat is... zo vertelt het boek Ester, zo vertellen mensen als Martin Niemöller, geen noodlot, nooit het laatste woord.

Het is wel een onontkoombare vraag. Aan ieder van ons...:

Als jij nu niet spreekt... op jÓuw plaats, op jÓuw moment - wie dan wel?

Amen

Lied bij Ester 4,14

1. God, Gij zijt niet te rijmen met het lot!
Achter al wat geschiedt, blijft Gij verscholen.
Al wat geschiedt: Gij hebt het niet bevolen.
Leven is wat Gij wilt en niet de dood.

2. Niemand kan mij vertellen hoe Gij heet.
En toch, uw Naam gebeurt en is geboren...
Ik vind U in de doolhof, niet tevoren,
maar achteraf. Daarom: wie weet, wie weet...

3. Want ook de twijfel kan U heilig zijn
en schroom verhindert ons U uit te spreken.
Wij lezen uw verhaal: uw taal en teken
zal door de nacht heen ons geleide zijn.

W. Barnard